

Oponentský posudek bakalářské práce

Tereza Pavelcová – G. Lipovetsky: Etika, která nebolí

Ústav filosofie a religionistiky, FFUK, leden 2017

Bakalářská práce Terezy Pavelcové si klade za cíl představit úvahy G. Lipovetského o současném stavu a výhledech morálky, jak je formuluje v knize *Soumrak povinnosti*. Autorka konkrétně praví: „Záměrem bakalářské práce je ukázat, že jím [Lipovetsky] nově formulovaná tzv. postmoralistní a bezbolestná etika není nutně sobecká, egoistická a mravně vyprázdňená, jen již nemá oporu v praxi ani náboženského ani laického povinování“ (6). Dále si autorka bere za cíl porovnat Lipovetského výklady o dějinách morálky „s primárními texty, na které autor průběžně s jistou mírou eklekticismu odkazuje, a s kterými je v některých případech příliš rychle hotov“ (6).

V prvních dvou kapitolách své práce autorka sleduje druhý z uvedených cílů. Klade si otázku, do jaké míry jsou oprávněné Lipovetského výklady o náboženské epoše předmoderní doby (7-11) a o následující epoše laické univerzalistické etiky (11-27). Nevýhodou těchto pasáží je jejich spíše referující a přehledový charakter. Autorka se místy snaží oponovat Lipovetského výkladu. Například nachází u Lipovetského tvrzení, že v náboženské epoše stojí povinnosti lidí vůči sobě až na druhém místě, totiž za povinnostmi lidí vůči Bohu. Tato teze se jí „zdá trochu problematická“, neboť „křesťané věří, že Bůh se stal člověkem, a proto se k druhému člověku musíme v jistém smyslu chovat jako k Bohu“ (9). Své pochyby opírá o směs pramenů, v níž kromě dvojího přikázání lásky najdeme i MacIntyrovu představu o specificky křesťanském pojetí ctnosti, Augustinovu úvahu o cílech jednání a Boží milosti, ale i Nietzscheho kritiku asketických ideálů. Není jasné, jaký je výsledek této konfrontace Lipovetského s těmito prameny. Příslušná kapitola končí jen upozorněním, že Lipovetsky „nemluví o mystice“ (11).

Podobné rysy vykazuje i pojednání o „laické epoše“ (1.2), která kladla důraz na univerzalistický charakter etiky, na autonomii jedince, uznání osobních práv atd. Podle Lipovetského mají obě období etiky („náboženské“ i „laické“) stále ještě něco společného, totiž důraz na povinnost (12), přičemž Lipovetsky místy srovnává úctu vůči povinnosti s kultickou, ba náboženskou úctou vůči Bohu (22). Autorka zde pojednává především o Kantovi a utilitarismu. Opět zde vychází z nemalého počtu zdrojů (a to i z novějších autorů, jako je Anscombe či Singer), ovšem celá kapitola je spíše přehledem nauk a Lipovetského komentářů k nim. A podobně i této podkapitole schází nějaké scelující vyústění.

Pro vyznění celé práce je patrně rozhodující třetí část, které se zaměřuje na „postmoralistní etiku“. Autorka sleduje řadu charakteristik, které Lipovetsky s touto etikou spojuje: „absence pojmu povinnost“, důraz na svobodu a individuální volbu (33), popření hodnoty oběti (35) a tolerance jakožto ctnosti, která nic nestojí (je to „typická bezbolestná ctnost“, 35). U těchto tvrzení není vždy snadné poznat, zda jde o konstatování (o diagnózu v dané době obvyklé etiky), či o úvahy o tom, jako etikou by se současná společnost řídit *měla*. Autorka by měla lépe rozlišit, zda Lipovetského formulace mají status deskriptivní či preskriptivní. Teprve v samotném závěru třetí části se Lipovetsky – dle autorky – jasně zasazuje za rozvoj zodpovědného kapitalismu (42).

Tím vstupuje na scénu „princip odpovědnosti“ jako prvek etiky pro naši dobu. Formulace, v nichž se ovšem objevuje, působí spíše jako směs zbožných přání než jako vypracovaná etická koncepce. Viz například následující pasáž:

„řešením pro současnou posmoralistní epochu může být podle Lipovetského názoru odpovědná, realistická a hlavně aplikovatelná etika. Za princip odpovědnosti Lipovetsky podkládá v podstatě povinnost zbavenou pojmu oběti, rozumnou morálku kompromisu

mezi konzumem a environmentální etikou, technologií a humanismem, svobodou médií a ochranou soukromí.“ (42)

Autorka z této směsi vyzdvihla právě motiv odpovědnosti a spojila jej s Jonasovým „principem odpovědnosti“ (44). Závěrem upozorňuje na možné meze takového principu:

„Lipovetsky sice vyzývá realistickou etiku kompromisu mezi deontologií a utilitarismem, která zároveň slučuje zájem a respekt, přítomnost a budoucnost, znepokojující je ale celkový základ této „nové“ etiky, tedy nárok lidí na nekonečný pobyt na planetě.... Stojí za to se na závěr zamyslet nad tím, zda tento požadavek není trochu nesamozřejmý.“ (45)

Jakkoli je sympatické, že autorka závěrem tuto otázku vznesla, je škoda, že se v kapitolách 3 a 4 více nesoustředila na vyjasnění dalších problémů, mezi něž patří jistá eklektičnost, dosti patrná již jen z právě uvedených dvou shrnutí Lipovetského návrhů.

Práce se ve velké šíři zabývá podstatným problémem naší doby, totiž otázkou po převládající etické koncepci. Není však vždy jasné, zda je v jejím podání „postmoralistní etika“ chápána jako popisná či preskriptivní kategorie. Práce je většinou referujícího charakteru. Tam, kde se pokouší Lipovetského úvahy o etických naukách konfrontovat s jejich prameny, na skutečnou konfrontaci není místo a výklad velmi často zůstává na povrchu, u obecných charakteristik té či oné nauky. Domnívám se, že práce v oboru filosofie by měla alespoň v některé části proniknout k hlubšímu tazání. K tomu zde, podle mého názoru, nedošlo. Mezi klíčové otázky, které si autorka nepoložila, ale měla by se jich dotknout u obhajoby, patří následující:

- Lze rozlišit deskriptivní a preskriptivní rovinu Lipovetského analýz postmoralistní etiky? Pokud ano, jak přesně?
- Je si máme představit kompromis mezi deontologií a utilitarismem? A co znamená, že má jít o „realistickou etiku kompromisu“? Je možné to ukázat na některém z Lipovetského příkladů?

Navzdory nepopíratelné vážnosti látky a sečtělosti autorky se domnívám, že tato práce spíše nesplňuje požadavky na bak. práci v oboru filosofie. Navrhuji hodnotit ji jako **dobrou** až **nedostatečnou**, v závislosti na průběhu obhajoby. Doporučuji, aby se při ní autorka vyjádřila k uvedeným dvěma otázkám.

V Praze, 22. ledna 2017

Jakub Čapek